

NIRVANA - ALT ELLER INTET

Både hinduisme og buddhisme ser verden som et sted for læring. Og begge mener, at læringen sker via personlig erfaring. Hovedspørgsmålet lyder: Hvorfor findes vi? Svaret lyder: for at lære hvordan vi frigør os selv og realiserer vores virkelige potentiale. Så hvori består Buddhas afgørende opgør med hinduismen og datidens kultur? Hinduismens mål er at blive alt, buddhismens er at blive intet. I hinduismen opnår man frelse (moksha) ved at erkende sin guddommelige natur, så man kan blive forenet i evig lykke med alt (i Brahman). I buddhisme kan man overskride denne verden gennem forvandlingen til ren bevidsthed. Når man opnår dette, behøver man ikke længere iklæde sig en krop, og man kan opløse sig selv til evig ikke-eksistens i nirvana.

Godt nok betyder nirvana udslukkelse, men erkendelsen og den magt der følger med, giver enhver mulighed for at vælge at forblive i verden. En person der på den måde har opnået nirvana, men som stadig er i verden, kaldes en arhat. Men hvis man kan være udslukket og levende på samme tid, må der være to typer nirvana? Det nirvana man lever med, og så et man forsvinder i, når man forlader al eksistens. Denne sidste kategori kaldes parinirvana – det altomfattende nirvana. Man kan altså i denne verden støde på mennesker, der har opnået nirvana, man kan tale med disse og lære fra disse, fordi de har valgt at vente med at indtræde i parinirvana.

Efter sine erkendelser under bodhi-træet udbreder Buddha sin indsigt

Tempel på den thailandske ø Koh Chang. Muren er udsmykket med den otteleddede vejs hjul og indgangen vogtes af en gylden løve. Muren adskiller Dhammasala-templets område fra den profane verden (Foto: Stina Lundgren)

til en række disciple. Mest berømt er prædikenen i Benares. Her redegør Buddha for sin grundlæggende dharma – sin lære – i en logisk sammenhængende kæde. Årsagskæden er et billede på den karma, som verden er sammensat af. Årsagskæden udgør menneskets lænke til verden, og den forhindrer mennesket i at nå udslukkelse. Kan vi erstatte vores uvidenhed med viden, eller fjerne ethvert andet led i kæden, eksempelvis begæret, vil vi nå nirvana, hævder Buddha. Disciplene blev ifølge buddhalegenden den første gruppe buddhistiske munke (bhiksu), der forsøgte at følge middelvejen for at undslippe til nirvana. Den buddhistiske munkeorden, sanghaen, var grundlagt. Efter et langt liv som munk døde Buddha 80 år gammel.

BUDDHAS ERKENDELSESLOGIK - OM OPLØSNINGEN AF MODSÆTNINGER I NIRVANA IFØLGE BUDDHAS LÆRE

Hensigten med Buddhas tænkning er en nedbrydning af forestillinger om modsætninger, sandhed og logik, som er bundet til den verden, vi er i. Men skabes der ikke en ny opfattelse af sandhed, hvor den nedbrudte logik erstattes af Buddhas brug af logik, som jo netop er baseret på den verden, vi er en del af? Buddha omgår delvist denne kritik ved i sidste ende bare at henvise til, at man selv må opleve erkendelse under meditationen. Derfor kan buddhisme i princippet reduceres til meditation og herunder den mystiske og transcendentale oplevelse af "Det evige nu".

Modsætninger/Dualitet

Modsætninger vi lever efter:
Godt - Ondt. Glæde - Sorg
Lykke - Ulykke. Kærlighed - Had
Mæthed - Sult. Lyst - Pligt
Rigdom - Fattigdom
Liv - Død. Jeg - Andre

Begær

Fordi vi begærer den mening, det giver at se alt i modsætninger, skaber vi selv mening med vores bevidsthed

Lidelse

Dette begær efter mening ender altid i grundvilkåret lidelse

Dharmavejen

Man må nå til den erkendelse, at der ingen værdi er.

Da alt bare er, og verden er, som den er, følger det, at der ikke findes nogen værdi. Men der er stadig lidelse.

Uvidenhed

Dermed lever vi i modsætningerne (som godt og ondt), vi selv har skabt. Men verden er i virkeligheden bare.

Der er fx intet godt og ondt. Hvis alting bare er, er der slet ingen modsætninger

Kærlighed? Had? Jeg? Dig?
Det gør ingen forskel. Er der ingen forskel, er det intet at frelse. Der er kun lidelse at undslippe.

Enhed

Er der ingen forskelle er alt ét.

Udslukkelse

Erfaringen af dette giver NIRVANA - udslukkelse

Bodhi

Erkendelse af dette er oplysning - BODHI

Tomhed

Men er alting ét, er der heller intet 'ét'; for der er kun et 'et', hvis der er noget i modsætning til et 'et'. Intet 'andet' betyder altså intet 'et'. Der er derfor grundlæggende intet. Intet jeg, ingen sand verden, kun tomhed

BUDDHISTISKE VÆRKER

Buddhismens kanoniske skrifter består af et spredt kompleks af tekster. Af de vigtigste kan fremhæves:

PALIKANON

Iflg. srilankanske legender nedskrevet år 480 f.v.t. på pali. Buddhister fra Sri Lanka hævder, at Palikanon er et nøjagtigt afskrift af Buddhas ord, men Palikanon er stort set identisk med

TRIPITAKA

Som betyder "Trekurven" pga. dens tre hovedbøger. Tripitaka er en slags buddhistisk bibel.

Der er tvivl om dateringen af både Palikanon og Tripitaka, men de er formentlig nedskrevet mellem 100 f.v.t. og 100-tallet e.v.t. Tripitaka inde-

holder 84.000 belæringer fordelt på 256 bøger. Hver bog kaldes en sutra ("en snor/læretekst"). Sutra er samtidig betegnelsen for en autoritativ fremsigelse af Buddha selv. En sutra begynder med en fast formular om tid og sted efterfulgt af selve den nedskrevne fremsigelse.

De tre bøger i "Trekurven" er: *Vinaya-pitaka* = ordensregler, *Sutra-pitaka* = Buddhas prædikener, *Abhidharma-pitaka* = analyserende kommentarer. Nogle udgaver medtager en fjerde bog *Tantra-pitaka*. Den er fra ca. 500 e.v.t. og omhandler metoder til erkendelse blandt andet via hinduistisk inspireret tantra.

BUDDHACARITA

Et meget anvendt digt af forfatteren Asvaghosha fra 100-tallet e.v.t. Heri findes blandt andet den første samlede Buddha-legende.

DE TRE FARTØJER

Buddhismen har i sin udvikling fra nordindisk sekt til udbredt religion haft både blomstrende perioder og perioder, hvor ydre forhold har presset religionen. Men også internt, inden for troen, har konjunkturer præget religionens historie og dogmatiske udvikling. Omkring på samme tid hvor buddhismen begyndte at brede sig fra Indien til det øvrige Asien, opstod der kontroverser mellem buddhister om indholdet i Buddhas lære og om verdensbilledet. Det var essentielt set en kontrovers om ortodoksi, dvs. om indholdet i det der kunne anses for den rette tro.

På en række møder mellem 100- og 400-tallet forsøgte hovedkræfter inden for de forskellige munkeordner at nå til enighed om indholdet i dharmaen, men resultatet blev et historisk brud: en opdeling i en klassisk konservativ buddhisme og en mere kollektiv og samfundsrettet buddhisme. Førstnævnte kaldes theravada ("følgere af det oprindelige") eller hinayana-

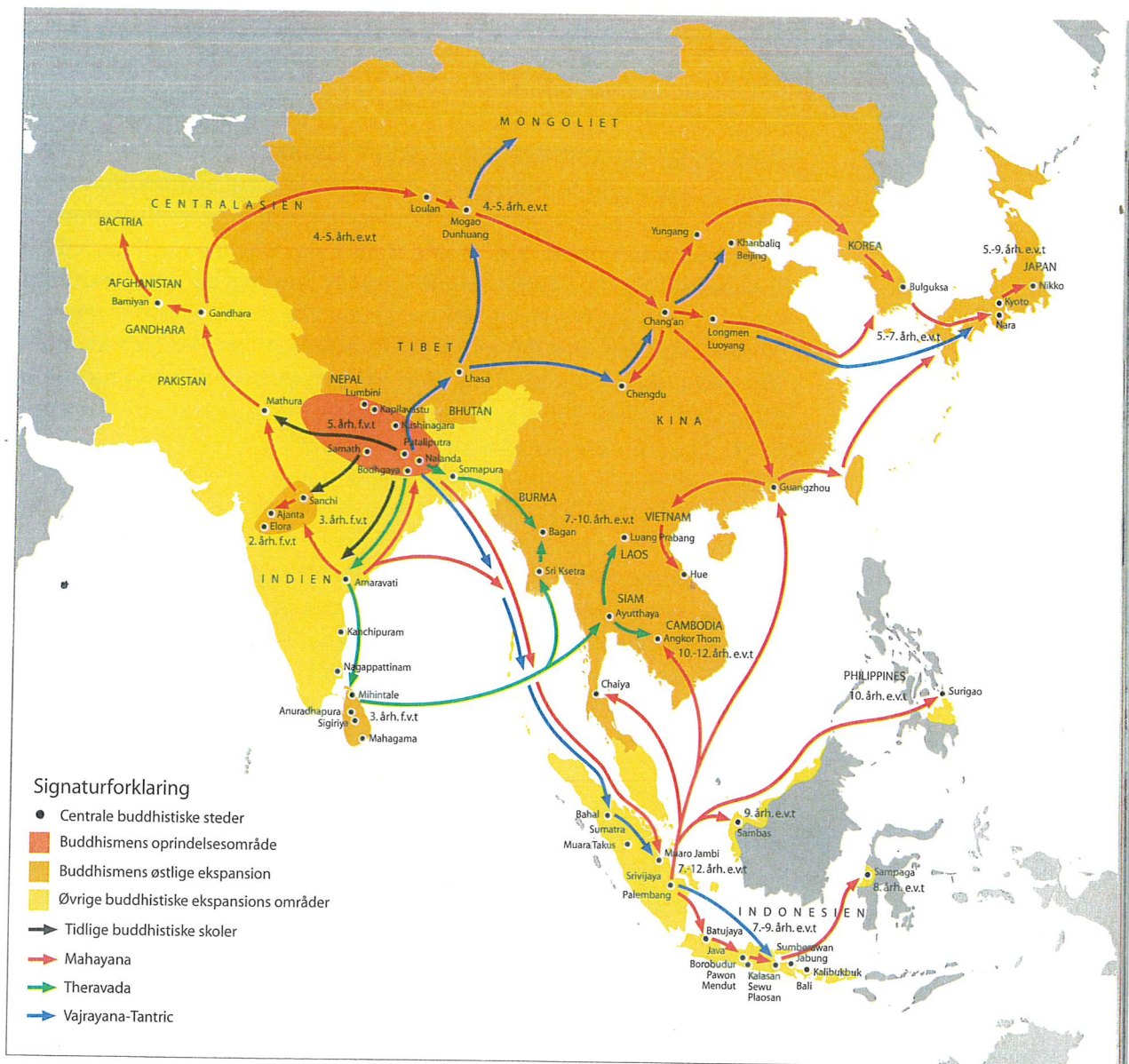
buddhisme. Hinayana er den alment benyttede betegnelse og oversættes ofte med 'Det lille fartøj'. Betegnelsen bruges ikke altid positivt, idet den hentyder til, hvad ikke-tilhængere anser for retningens egoistiske kendetegn: Godt nok skal man undgå at skade andre, skade dyr, fokusere på de ædle sandheder og udføre ofringer til buddhastatuer. Men kun individet kan gennem streng selvcentreret forfølgelse af middelvejen frelse sig selv og blive en arhat. I Hinayana skal munken derfor konsekvent følge Buddhas eksempel.

Den anden buddhistiske retning er den største. Med betegnelsen 'Det store fartøj' – mahayana – er der tale om en bredere og mere kollektivt rettet udgave af buddhismen. Her er menneskeheden i samme båd, og der er plads til alle. Vi kan hjælpe hinanden med at finde vej til vores buddhanatur og potentiale for nirvana, siger denne udgave af læren. Buddha, som ifølge mahayana var et særligt overgudeligt væsen, har allerede vist vejen til nirvana, men den er svær at følge. Ikke alle almindelige mennesker er lige gode til at følge vejen til nirvana. Derfor kan hjælpen komme i form af bodhisattvaer. Bodhisattva betyder "et oplyst væsen". Det er munken, der er blevet læremester, fordi han har opnået indsigt i kosmos, og som arhat har opnået nirvana. Bodhisattvaen udskyder sin indtræden i parinirvana, fordi han af medlidenhed vil hjælpe alle ud af lidelsen. Man kan derfor hævde, at mahayana er mere folkelig end hinayana. I hvert fald er lægfolks status højere og munkenes mindre eksklusiv end i hinayana. Logikken bag den hjælpende bodhisattva er, at hvad nytter det, at et væsen når parinirvana, når det alligevel ikke afskaffer lidelsen i verden?

En klassisk buddhistisk lignelse kan illustrere dette: ethvert levende væsen skal betragtes som en dråbe i en flod. En dråbe i en flod er en del af floden selv, så hvad nytter det, at en dråbe fordamper? Intet, ville mahayana-svaret være. Vi skal derfor hjælpe hinanden til nirvana, så floden kan tørre helt ud. Tilværelsen i denne lidelsernes flod kan desuden lettes ved, at alle forsøger at følge Buddhas lære og ikke tilfører verden mere lidelse. Ved medfølelse og ved at vise omsorg skabes samtidig god karma, og verden bliver et mindre lidelsesfuldt sted. Bodhisattva-idealet findes indenfor både mahayana og den sidste af de dominerende buddhistiske retninger: vajrayana.

'EN BODHISATTVA'

"Fordi bodhisattvaen i sit hjerte gavner sig selv og gavner andre. Fordi han frelser alle sansende væsner. Fordi han forstår den sande natur i dens utallige mængder dharmaer. Fordi han følger vejen til perfekt oplysning (bodhi). Fordi han prises af alle helgener og vismænd. Derfor kaldes han Bodhisattva." Fra den indiske filosof Nargajunas "Mahaprajna-paramitopadesha" bragt i *Ikeda, Buddhismen de første tusinde år*. Cicero 1992. s. 82.

Hvis man ser bort fra det tibetanske eksilområde i Dharamsala, har de historiske begivenheder skubbet buddhismen ud af Indien. I stedet overlevede buddhismen i en halvcirkel omkring Indien.

Diamantfartøjet (eller 'diamantvejen'), som vajrayana ofte oversættes med, er populær også uden for Himalayaområdet, hvorfra den stammer. Typisk er det senmoderne udgaver af vajrayana-buddhisme, man møder hos danske buddhist-konvertitter. Den tibetanske udgave dominerer og indeholder mange elementer fra Tibets forbuddhistiske tid. Tibetannerne dyrker bl.a. magi og ritualer knyttet til ånder, til høst, fødsel, død, sygdom og vejrforhold. Desuden er der tradition for, at alle familier skal sende mindst én søn i kloster. Dette skulle give god karma for hele familien.

Diamantbetegnelsen symboliserer uforgængelig renhed og sandhed. Målet for vajrayana-buddhisten er således at anvende enhver situation til, at se det rene bag alting og at anvende dette i videre erkendelse. Igen er det Buddhas lære om at gennemskue enheden bag en verden af modsætninger, der er fundamentet. Flere af vajrayanas meditationsteknikker består i Buddha-identifikation. Eksempelvis bør man under meditation forestille sig, at en diamantbuddha dukker op foran én for til slut at gå ind i ens krop og blive til én selv. Dette skal lede til erfaringen af, at man selv indeholder buddha-natur: man er selv Buddha. Man er selv identisk med al ren væren, dvs. med *alting*. Vajrayana kalder dette for Adi-buddha ("Ur-buddha"). Det er troen på, at en evig nirvanatilstand er konstant til stede i verden – en opfattelse som er meget forskellig fra mahayana-buddhismens nirvanaopfattelse. Ved identifikation med Adi-buddha bevæger man sig fra selvcentreret individ og videre til identifikation med hele kosmos. Fra menneskeligt mikrokosmos til universelt makrokosmos, hvor axis mundi bliver én selv: Man er selv altings centrum.

Man kan hævde, at vajrayana her får træk, der dels ikke vægter lidelse højt, og dels ikke adskiller sig grundlæggende fra hinduismens tro på en altomfattende Brahman og Brahma-gud.

Erkendelsen af egen buddha-natur kan ske via et treleddet meditationsritual omkring en mandala ("cirkel/kreds"). En mandala er på samme tid et billede af kosmos, af Adi-Buddha og af én selv. De tre led består i, at man foretager rituelle håndbevægelser ("brug af legemet"), mens man fremsiger mantraer ("brug af lyd") og betragter mandalaen ("brug af sind").

Karakteristisk for vajrayana er endelig, at lærer-elev forholdet er altafgørende. Også dette minder om hinduismens betoning af, at man har brug for en guru til vejledning. Enhver aspirerende diamantvejsbuddhist får en personlig lærer, som varetager elevens undervisning i dharma. En tulku ("et genfødt udstrålingslegeme"), en karmapa ("helligheden som handler ret") eller en lama ("øverste") er betegnelserne for sådanne læremestre, som ofte også har en lederrolle i klostre. I de samfund hvor vajrayana er dominerende, kan lamaen også have politisk magt.

At blive diamantvejsbuddhist kræver en række indvielsesritualer (se introkapitel). Når disse er overstået, studerer man buddhistiske skrifter, eller man mediterer som beskrevet ovenfor. Meditation kan desuden foretages

Håndmalet mandala fra Nepal (tantrisk udgave) (Foto: © Thomas P. Larsen)

Bedemøller kan se ud på mange måder. De kan være så små, at de kan holdes i hånden, eller som på billedet, være opsat som mands-høje cylindere ved buddhistiske helligdomme. Bedemøller er en slags praktisk effektivisering af religionsdyrkelsen. På bedemøllerne er der påskrevet budhacitater, og når religionsdyrkeren drejer bedemøllen én gang rundt om sig selv, svarer det til, at man har sagt alt, hvad der står på møllen. (Mashan, Kina, foto: Thomas P. Larsen).

sammen med læremesteren, hvor man via sindet forsøger at overgive energi til hinanden.

MUNKELIVET

De tre buddhistiske retninger er hovedretninger. Men der findes mange mindre buddhistiske retninger, ligesom der også inden for de tre dominerende retninger findes mange tros- og praksisvariationer. På trods af disse variationer har etableringen og opretholdelsen af sanghaen været det samlede punkt gennem buddhismens historie. Som trosbekendelsens (triratna) tredje led også siger, så er munkeordenen en central del af buddhismen. Munkelivet kan dog se forskelligt ud fra kloster til kloster og fra tempel til tempel.

Alle, der ønsker det, kan indtræde i et kloster. Dog kan man ikke optages, hvis man skylder penge, er slave, er soldat, er kriminel, lider af en smitsom sygdom eller er ung og ikke har sine forældres tilladelse. Som led i optagelsen barberer man sig skaldet og iklæder sig en gul, rød eller orange dragt og udsiger triratna.

Dagligdagen er typisk stramt styret. Dagene kan ligne hinanden i et strengt disciplineret program af læsning, belæring og meditation eventuelt afbrudt af lidt tiggergang, havearbejde og rengøring. Munkene skal overholde en lang række klosterregler i dagligdagen (theravada-klostre har 227 regler, og mahayana-klostre 250 eller flere), alt sammen for at bibeholde et højt niveau af koncentration. Af øvrige generelle træk kan nævnes reglen om "munkenes otte redskaber", som er de maksimalt otte genstande, en munk må eje: tre stykker tøj, tiggerskål, kniv, nål, bælte og vandfilter. Dette overholdes sjældent, eksempelvis er det ikke usædvanligt, at nutidens munk har mobiltelefon. Det vigtigste er da også, at man lever med få genstande, så man ikke bindes til den materielle verden.

OM LIDELSE OG BEGRUNDELSE FOR MUNKELIVET

"Menneskets glæder er urolige og styret af lyst. Hengivne til fornøjelser og søgende lyst er de underkastede fødsel og alderdom. Styret af begær farer menneskene rundt som en jaget hare. Bundet i bånd og lænker søger de igen og igen lidelsen. Styret af begær farer menneskene rundt som en jaget hare. Derfor skal tiggermunken jage begæret bort, hvis han ønsker forsagelse". Tripitaka, Dhammapada, sutra 24, 341-343]

Buddhistiske artefakter til brug i religionsdyrkelsen. Tibetanske bedeflag, bede/synge/tigger-skål, klokke og vajra. De to sidstnævnte holdes i hånden under meditation som udtryk for dualitet og foreningen af modsætninger. Klokken er det feminine aspekt, mens vajraen ('tordenkilen') er det maskuline. Flagene beklæder typisk buddhistiske bygninger. Buddhacitater er trykt på flagene, og når vinden får dem til at blafre, sendes Buddhas ord ud i luften som positiv og lykkebringende kraft, mener man. (Foto af Thomas P. Larsen)

Der findes kvindelige munke inden for buddhisme ('bhiksuni'), men almindeligvis forestiller man sig ikke, at en kvinde kan nå nirvana, førend hun er genfødt som mandlig munk. En bhiksuni skal overholde flere regler end mændene, og hun skal forsøge at være så aseksuel som muligt i sit udtryk. Eksempelvis ved at barbere sig skaldet, eller stramme brysterne ind med et stykke stof. En mandlig munk må ikke berøre kvinder, da det forstyrrer og kan vække begær.

Ved klostre og templer er der typisk mange hellige genstande, konstruktioner og udsmykninger (artefakter). Buddhastatuer af forskellige størrelser, mandalaer, thankaer, bedemøller og de hellige mindesmærker kaldet stupæer. Her foretager både munke og lægfolk forskellige kulthandlinger, ofte i en art helgendyrkelse af Buddha. Man bukker og ofrer til statuer (eks. vand, mad eller blodguld), beder eller udsiger mantraer og læser i Tripitaka ved dem. Nogle mimer også valfarten ved at foretage prostrationer (en række stående, knælende og liggende bevægelser).

Templer og klostre er således ikke kun samlingspunkter på grund af munkene og den gode karma, man kan optjene ved at give munkene almisse. De er det også på grund af, at de er hellige områder med religiøse genstande, der kan anvendes i den folkelige religiøsitet. For buddhistiske samfund er tempelområder samlingspunktet mellem det profane og det hellige, mellem det almindelige og det særlige, mellem lægfolk og helligfolk. De har derfor en fællesskabsstyrkende funktion – et centralt element i enhver religion.